

ska, A., Panagopoulos, T., Ferreira, V., Antunes, D., Dumitru, M., Stefanescu, S. L., Vranceanu, A., Voicu, V., Vranceanu, N., Finka, M., Kozova, M., Izakovicova, Z., Jamecny, L., Ondrejicka, V., Cotič, B., Mušič, B., Šuklje Erjavec, I., Nikšič, M., Menger, P., Garcia-Blanco, G., Feliu, E., Ohlsson, Y., van Well, L., Konitzer, K., Brassel, R., Pütz, M., Nathanail, P., Ashmore, M., Bartke, S.: National Reports with a Review and Synthesis of the Collated Information. Final Version as of 01.03.2016 of Deliverable D2.5 of the Horizon 2020 Project INSPIRATION. EC Grant Agreement No: 642372. Dessau-Roßlau, Germany: UBA, 2016, 965 p. (http://www.inspiration-h2020.eu/sites/default/files/upload/documents/20160301_inspiration_d2.5_0.pdf)

EK: Tematická stratégia na ochranu pôdy. Brusel: Komisia európskych spoločností, 2006. (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52006DC0231>)

Finka, M., Kozova, M., Izakovicova, Z., Jamecny, L., Ondrejicka, V., Brils, J., Maring, L., Bartke, S.: National Reports with a Review and Synthesis of the

Collated Information – Slovakia. Final Version as of 01.03.2016 of Deliverable 2.5 – Section on Slovakia – of the Horizon 2020 Project INSPIRATION. EC Grant Agreement No: 642372. Dessau-Roßlau, Germany: UBA, 2016, 94 p. (http://www.inspiration-h2020.eu/sites/default/files/upload/documents/20160301_inspiration_d2.5_slovakia.pdf)

Nathanail, C. P., Boekhold, A. E., Grimski, D., Bartke, S.: The Europeans' Strategic Research Agenda for Integrated Spatial Planning, Land Use and Soil Management – June 2017 Green Paper, Horizon 2020 Project INSPIRATION. EC Grant Agreement No: 642372. Dessau-Roßlau, Germany: UBA, 2017, 70 p. (http://www.inspiration-h2020.eu/sites/default/files/upload/documents/inspiration-d4_3-sra_green_paper.pdf)

Zhrnutie. Európska strategická výskumná agenda pre integrované priestorové plánovanie, využitie územia a manažment pôdy. Horizon 2020 CSA INSPIRATION. Deliverable D4.3. Document: The INSPIRATION-SRA. Green Paper Edition, 2017, 12 s. (<http://www.inspiration-h2020.eu/sites/>

[default/files/upload/documents/draft-inspiration-d4_3_170623_0.6_exec_summarysk.pdf](http://www.inspiration-h2020.eu/sites/default/files/upload/documents/draft-inspiration-d4_3_170623_0.6_exec_summarysk.pdf))

prof. Ing. arch. Maroš Finka, PhD.,
maros.finka@stuba.sk

Ing. Vladimír Ondrejčka, PhD.,
vladimir.ondrejicka@stuba.sk

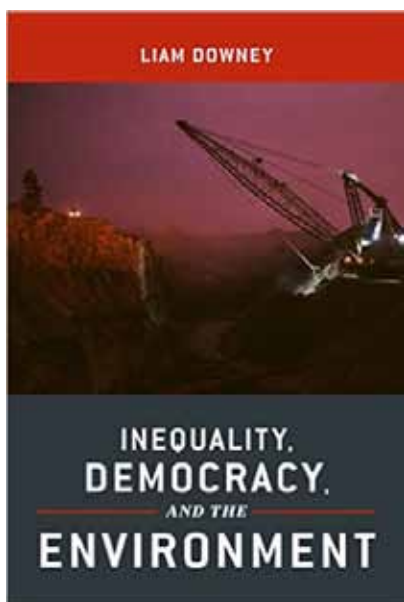
**Ústav manažmentu a SPECTRA,
Centrum excelentnosti EÚ pri
Slovenskej technickej univerzite
v Bratislave, Vazovova 5, 812 43
Bratislava**

prof. RNDr. Mária Kozová, CSc.,
maria.kozova@ku.sk

**Katedra geografie Pedagogickej
fakulty Katolíckej univerzity v Ru-
žomberku, Hrabovská cesta 1,
034 01 Ružomberok**

RECENZIE

Hľadanie spoločných štrukturálnych príčin environmentálnych a sociálnych problémov sveta

Downey, L.: *Inequality, Democracy, and the Environment*. New York: NYU Press, 2015, 336 p., ISBN 978-1-4798-4379-4

Environmentálny sociológ Liam Downey vydal knihu, ktorá má potenciál zmeniť náš pohľad na environmentálne a sociálne problémy sveta. Publikácia, ktorá bola ocenená Sekciou pre životné prostredie, technológie a spoločnosť Americkej sociologickej asociácie, sa síce miestami pohybuje na hrane konšpiračných teórií, prináša však viaceré myšlienky hodné pozornosti.

Liam Downey sa vo svojej knihe *Inequality, Democracy, and the Environment* (Nerovnosť, demokracia a životné prostredie) snaží identifikovať príčiny a súvislosti medzi svetovo rozšírenými environmentálnymi problémami, akými sú napríklad odlesňovanie, klimatická zmena, strata úrodnosti pôd, znečisťovanie životného prostredia alebo strata biodiverzity, ale aj sociálnymi problémami zvyšujúcej sa príjmo-

vej nerovnosti, nízkej potravinovej bezpečnosti či násilím a konfliktami v oblastiach bohatých na nerastné suroviny. V prvej časti autor analyzuje niektoré populárne vysvetlenia príčin týchto problémov a bežne navrhované riešenia. Či už kladie dôraz na zodpovednosť a moc konzumentov, alebo na argumenty environmentálnej ekonomie o úlohe trhu pri riešení environmentálnych problémov, autor demonštruje, že často tieto vysvetlenia buď nie sú podložené empirickými dôkazmi, alebo sú neúplné a ignorujú zásadné štrukturálne príčiny globálnych problémov. Autor taktiež kritizuje prax mainstreamových environmentalistov zameriavať sa na jednotlivé, úzko vymedzené problémy a oddeľovať environmentálne problémy od tých sociálnych, výsledkom čoho je opäť nekompletná analýza príčin a predkladanie nedostatočných a krátkodobých riešení problémov.

Jedna z hlavných štrukturálnych príčin environmentálnych a sociálnych problémov, ktorú väčšina environmentalistov podľa autora

prehliada, je nerovnosť zakotvená v organizáciách, inštitúciách a sieťach (OINB *Inequality – Organizational, Institutional, and Network-Based Inequality*). Politické, ekonomické, vojenské a ideologické elity bohatých západných krajín majú vďaka existujúcej nerovnosti, čiže nerovnej distribúcii ekonomickej, politickej, vojenskej a ideologickej moci, možnosť ovládať a riadiť svetové organizácie, inštitúcie a siete. Tie sa tak stávajú stále menej demokratickými a umožňujú týmto elitám preniesť environmentálne a iné náklady svojej činnosti na iných. Znamená to, že elity majú v spoločnosti lepšie postavenie dosiahnuť svoje ciele, či už ide o akumuláciu kapitálu, udržiavanie kapitalistických štruktúr alebo ovplyvňovanie verejnej mienky a politik, a to aj v prípade, keď si dosahovanie týchto cieľov vyžaduje realizáciu aktivít s negatívnymi environmentálnymi alebo sociálnymi dopadmi na iné skupiny.

Jadrom knihy je teoretický model nazvaný nerovnosť, demokracia a životné prostredie (*inequality, democracy, and the environment model – IDE*), ktorý obohacuje dnes rozšírené makroštruktúrne teórie environmentálnej sociológie. Týmto modelom sa autor snaží nájsť spojenie medzi degradáciou životného prostredia a nerovnosťou zakotvenou v organizáciách, inštitúciách a sieťach. Podľa tejto teórie je svetová nerovnosť zásadnou príčinou degradácie životného prostredia, a to tým, že umožňuje relatívne malému počtu ľudí a organizácií monopolizovať rozhodovaciu právomoc, preniesť environmentálne a iné náklady svojej činnosti na iných, brániť rozvoju a šíreniu environmentálnych znalostí a hodnôt, obmedzovať možnosti ostatných chovať sa environmentálne udržateľným spôsobom, ovplyvňovať naše vnímanie toho, čo je považované za environmentálne správanie a politiku, a čínie, a taktiež odvracať pozornosť verejnosti od svojej činnosti. Platnosť jednotlivých hypotéz tohto teoretického konceptu autor v knihe

ilustruje na štyroch prípadových štúdiách. Hľadá súvislosti medzi degradáciou životného prostredia a (i) činnosťou Svetovej banky a Medzinárodného menového fondu, (ii) moderným poľnohospodárstvom, (iii) ozbrojeným násilím v oblastiach ťažby nerastných surovín, (iv) politikou USA v oblasti energetiky a ozbrojených síl.

Časť knihy venovaná Svetovej banke a Medzinárodnému menovému fondu vykresľuje pomerne prepojený príbeh, na ktorom autor dokazuje správnosť jednotlivých hypotéz predstavovaného teoretického modelu IDE. Autor ich predstavuje ako nedemokratické inštitúcie ovládané politickými a ekonomickými elitami bohatých štátov, pričom najväčší vplyv na činnosť a smerovanie týchto organizácií majú podľa autora elity USA. Umožnené im to je jednak viditeľnými mechanizmami prerozdelenia hlasov medzi jednotlivé členské krajiny, vďaka ktorým majú USA a ďalšie bohaté krajiny neproporcionálnu moc v rozhodovacích procesoch, ale aj pre svetovú verejnosť skrytejšími nástrojmi, ktoré USA využívajú na presadzovanie nimi preferovaných politik v týchto organizáciách. Autor ako príklad uvádza vyvíjanie nátlaku na prijatie Spojenými štátmi preferovaných rozhodnutí pod hrozbou zníženia príspevkov do Medzinárodnej asociácie pre rozvoj, jednej z inštitúcií Svetovej banky, ktorej činnosť závisí od finančných príspevkov bohatších krajín, či prejednávanie strategických rozhodnutí Medzinárodného menového fondu mimo oficiálnej rozhodovacej štruktúry fondu na stretnutiach ministrov financií krajín G7.

Na príklade USA autor taktiež vykresľuje, ako sú politici ovplyvňovaní ekonomickými elitami tak, aby prostredníctvom Svetovej banky a Medzinárodného menového fondu presadzovali také politiky voči rozvojovým krajinám, v dôsledku ktorých budú môcť americké spoločnosti ľahšie presadzovať svoje ciele v týchto regiónoch. Vďaka Progra-

mu štruktúrneho prispôbenia, balíčku neoliberálnych reforiem, ktorým Medzinárodný menový fond a Svetová banka podmieňovali poskytnutie pôžičiek hlboko zadlženým krajinám, získali americké korporácie lepší prístup na trhy rozvojových krajín a k ich nerastnému bohatstvu. Svetová banka taktiež podporuje investičné projekty v rozvojových krajinách, ako napríklad stavby ciest, vodných nádrží, prístavov či baní, ktoré v konečnom dôsledku často uľahčujú prístup k náleziskám nerastných surovín a transport surovín či sprístupňujú daždovú pralesy na intenzívnejšiu ťažbu dreva. Výhody z takýchto projektov potom čerpajú predovšetkým zahraničné ťažobné spoločnosti, početné negatívne dopady, či už environmentálne alebo sociálne, však znáša miestne obyvateľstvo. Svetová verejnosť sa ale o týchto negatívnych dopadoch dozvedá iba sporadicky, a to vďaka tomu, že tieto organizácie aktívne kontrolujú a ovplyvňujú to, aké správy sú o ich činnosti podávané, napríklad prostredníctvom nepriameho ovplyvňovania konzultantov najatých Svetovou bankou na zhodnotenie dopadov jej projektov. Svetová banka je navyše vnímaná ako dôležitý a dôveryhodný zdroj informácií o rozvojovej problematike, čo ju stavia do lepšej pozície, než v akej sa nachádzajú aktivistické organizácie poukazujúce na problémy spojené s jej aktivitami.

Autor na početných príkladoch v knihe dokazuje platnosť svojho teoretického modelu v praxi. Ukazuje nám, že jednotlivé environmentálne a sociálne problémy od znižovania rozlohy daždových pralesov, znečisťovania životného prostredia, znižovania biodiverzity a globálnej zmeny klímy po vysídľovanie ľudí z dôvodu ťažby nerastných surovín alebo stavby vodných nádrží a stratu zdrojov obživy obyvateľov rurálnych oblastí môžu mať svoje štruktúrne príčiny niekde inde, než je na prvý pohľad zřejmé. Pokiaľ chceme dosiahnuť štruktúrnú zmenu a naozaj odstrániť určitý problém,

mali by sme hľadať jeho štrukturálne príčiny. Aktivity, ktoré nebudú priamo zacielené na štrukturálne príčiny, síce môžu v krátkom časovom horizonte dosiahnuť pozitívne zmeny, problémy však neodstránia natrvalo, pretože ich skutočná príčina ostane neriešená. Z autorovho modelu vyplýva, že ak chceme vyriešiť environmentálne a sociálne problémy, mali by sme sa v prvom rade snažiť prekonať nerovnosť zakotvenú v nedemokratických organizáciách, inštitúciách a sieťach, ktorá predstavuje práve tú štrukturálnu príčinu najrôznejších problémov, ktorých sme dnes svedkami.

Ako už bolo naznačené na začiatku, na prvý pohľad autorova teória vyznieva mierne konšpiračne, početné prípadové štúdie doložené prácami mnohých ďalších autorov však dodávajú predkladaným argumentom na váhe. Knihe sa dá vytknúť malá pozornosť venovaná záujmom domácich politických elít v rozvojových krajinách a úlohe, ktorú tieto domáce elity hrajú v popisovaných aktivitách s negatívnymi environmentálnymi a sociálnymi dopadmi. Autor síce uznáva, že aj domáci politici majú často osobný úžitok napríklad z politik presadzo-

vaných Svetovou bankou a Medzinárodným menovým fondom, celý proces je však riadený elitami bohatých štátov a domáce elity nad ním nemajú žiadnu moc. Elity rozvojových krajín tak stavia do značne pasívneho postavenia, akoby iba plnili to, čo je od nich západnými elitami požadované, či už ide o predstaviteľov Medzinárodného menového fondu vyžadujúcich schválenie ekonomických reforiem, alebo zástupcov ťažobných firiem korumpujúcich miestnych politikov s cieľom získať povolenia k ťažbe. Úloha vlastnej agendy domácich elít, boja rôznych domácich skupín o moc či sledovania vlastného ekonomického prospechu miestnych politikov je autorom až príliš bagatelizovaná.

* * *

Z knihy *Inequality, Democracy, and the Environment* si čitateľ môže odniesť niekoľko užitočných poznatkov. Autor Liam Downey jednak ukazuje, že environmentálne a sociálne problémy majú spoločné štrukturálne príčiny a musia byť teda riešené zároveň, a tiež tvrdí, že lokálne problémy môžu mať túto štrukturálnu príčinu omnoho ďalej

od miesta svojho výskytu. Na jednej strane to môže u mnohých vyvolať pocit bezmocnosti: aký majú teda zmysel snahy zmierňovať dopady rôznych environmentálnych a sociálnych problémov, napríklad výsadbou lesov, humanitárnou pomocou či nákupom férového mobilu, pri výrobe ktorého neboli použité nerastné suroviny pochádzajúce z konfliktných regiónov? Ak platia autorove argumenty, bez vyriešenia globálnej nerovnosti zakotvenej v organizáciách, inštitúciách a sieťach budú naše snahy z dlhodobého hľadiska vyzeráť skôr ako permanentný boj s veternými mlynmi. To, samozrejme, neznamená, že neprispesú aspoň svojou troškou k zlepšovaniu života jednotlivcov. Mali by sme však spoločne začať hľadať nástroje, ako znižovať tieto globálne nerovnosti a dosiahnuť tak dlhodobé a udržateľné zmeny.

Mgr. Eva Šerá Komlossyová,
eva.serakomlossyova@upol.cz

Katedra rozvojových a environmentálnych štúdií Prírodovedecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Třída 17. listopadu 12, 771 46 Olomouc, Česká republika

Aktuálne možnosti analýzy, modelovania, hodnotenia a priestorovej kvantifikácie potenciálu agroekosystémových služieb

Makovníková, J., Pálka, B., Širáň, M., Kanianska, R., Kizeková, M., Jaňušová, J.: **Modelovanie a hodnotenie agroekosystémových služieb.** Banská Bystrica: Belianum, 2017, 150 s. ISBN 978-80-557-1242-0

Publikácia *Modelovanie a hodnotenie agroekosystémových služieb* je

dielom kolektívu autorov pracujúcich v inštitúciách, ktoré sa venujú výskumu pôdy (Výskumný ústav pôdoznanectva a ochrany pôdy), trávnych porastov a horského poľnohospodárstva (Výskumný ústav trávnych porastov a horského poľnohospodárstva) či životného prostredia (Univerzita Mateja Bela

